

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ТА ВЕТЕРАНІВ У РИНОК ПРАЦІ ЯК ЧИННИК ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

В умовах повномасштабної війни в Україні суттєво трансформувалися як соціальні функції держави, так і підходи до забезпечення економічної стійкості суспільства. Воєнні дії спричинили масштабні соціально-економічні втрати, загострили проблеми безробіття, внутрішнього переміщення населення, зниження доходів, руйнування локальних ринків праці та посилення соціальної вразливості значної частини громадян. За таких умов особливого значення набуває переосмислення ролі соціальної держави, яка повинна не лише гарантувати базовий соціальний захист, а й формувати ефективні механізми включення громадян у продуктивне економічне життя. Особливо актуальним це є щодо ветеранів війни та внутрішньо переміщених осіб, які належать до соціальних груп, що найбільше потребують підтримки у процесі інтеграції до ринку праці, професійної адаптації та відновлення соціальної стабільності.

Проблема працевлаштування ветеранів і ВПО в сучасній Україні має комплексний характер. Для ветеранів вона пов'язана з переходом від військової до цивільної моделі життя, адаптацією до нових професійних вимог, фізичними та психологічними наслідками участі у бойових діях, а також недостатньою готовністю частини роботодавців до створення умов для їх повноцінної трудової інтеграції. Щодо внутрішньо переміщених осіб, то їх становище ускладнюється втратою житла, зміною місця проживання, нестабільністю доходів, труднощами доступу до соціальних послуг та обмеженими можливостями закріплення на нових локальних ринках праці. За оцінками OECD, у 2025 році в Україні налічувалося понад 4,6 млн внутрішньо переміщених осіб, а рівень бідності й безробіття серед них залишався вищим, ніж серед решти населення [3]. Паралельно, за даними UNDP, станом на кінець 2024 року приблизно 1,2 млн українців уже мали статус ветерана, і ця цифра надалі зростає [7]. За таких умов традиційні інструменти соціальної підтримки, засновані переважно на наданні допомог і компенсацій, не можуть повною мірою забезпечити довгострокову соціально-економічну інтеграцію цих категорій населення.

У межах дослідження соціальної держави в умовах воєнної та післявоєнної економіки особливої уваги потребує соціальна економіка як інструмент активної соціальної політики. Її значення полягає в поєднанні економічної діяльності із досягненням суспільно корисних результатів, розвитку інклюзивного ринку праці, підтримці самозайнятості, соціального підприємництва, кооперативних ініціатив та локальних моделей господарювання. На відміну від суто компенсаційного підходу, соціальна економіка орієнтує державу й суспільство на створення умов, за яких соціально вразливі групи стають не лише отримувачами допомоги, а й повноправними учасниками економічного відновлення країни. У цьому контексті працевлаштування ветеранів і ВПО слід розглядати не лише як складову соціального захисту, а як стратегічний напрям формування людського капіталу, зміцнення громад та забезпечення стійкого повоєнного розвитку України. Такий підхід відповідає й новій Стратегії зайнятості населення України до 2030 року, яка передбачає інклюзивний ринок праці, міжвідомчу координацію та залучення щонайменше 2 млн осіб до економічної активності [1].

Метою тез є обґрунтування ролі соціальної економіки як інструменту працевлаштування ветеранів і внутрішньо переміщених осіб у системі соціальної держави в умовах повоєнного відновлення України. Досягнення цієї мети передбачає з'ясування значення соціальної економіки для сучасної моделі соціальної держави, визначення її потенціалу у вирішенні

проблем зайнятості ветеранів і ВПО, а також окреслення напрямів упровадження відповідних підходів у практику державного та місцевого управління.

Соціальна економіка охоплює такі форми господарської діяльності, які поєднують економічну ефективність із соціальною місією. Її ключовою ознакою є спрямованість не лише на прибуток, а й на вирішення суспільно значущих проблем, зокрема безробіття, соціального виключення, бідності та нерівності доступу до ресурсів і можливостей. Для України соціальна економіка є особливо важливою, оскільки дає змогу поєднати завдання соціальної держави з потребами повоєнного економічного відновлення. За оновленою спільною оцінкою потреб відновлення України (RDNA5), оприлюдненою у 2026 році, загальна потреба у відновленні та відбудові України вже сягнула майже 588 млрд дол. США, що робить питання мобілізації людського капіталу й інклюзивної зайнятості одним із ключових [4].

Концептуальне значення соціальної економіки у вирішенні проблеми працевлаштування ветеранів і ВПО полягає насамперед у переході від пасивної моделі соціальної підтримки до активної моделі соціально-економічної інтеграції. Йдеться про те, що людина, яка опинилася в складних життєвих обставинах унаслідок війни, повинна отримати не лише матеріальну допомогу, а й реальну можливість відновити професійну суб'єктність, набути нових навичок, започаткувати власну справу або інтегруватися в трудовий колектив на адаптованих умовах. Для ветеранів це означає розвиток програм перекваліфікації, супроводу у працевлаштуванні, підтримки підприємницьких ініціатив та запровадження інклюзивних стандартів праці. Для ВПО важливими є створення умов для доступу до місцевих ринків праці, підтримка мобільності, поєднання житлових, освітніх і трудових інструментів адаптації, а також розвиток локальних форм економічної активності в громадах, які приймають переселенців. У цьому контексті важливо, що в Україні вже з'являються нормативні та інституційні передумови для такого підходу, зокрема Закон України «Про ветеранське підприємництво», який набрав чинності у 2026 році [2].

Соціальну економіку доцільно розглядати як невід'ємну складову сучасної моделі соціальної держави. Якщо традиційно соціальна держава асоціювалася передусім із перерозподілом ресурсів, системою соціальних гарантій і матеріальною підтримкою населення, то в умовах сучасних викликів її функції мають бути значно ширшими. Вона повинна не лише пом'якшувати наслідки соціальних ризиків, а й створювати середовище для активної участі громадян у суспільному та економічному житті. Саме тому соціальна економіка може розглядатися як один із практичних механізмів реалізації інтеграційної функції соціальної держави. Вона дає змогу поєднати інтереси особи, громади та держави, оскільки сприяє одночасно підвищенню рівня зайнятості, зміцненню місцевої економіки та зниженню соціальної напруги.

Водночас система підтримки працевлаштування ветеранів і ВПО в Україні залишається недостатньо цілісною. Однією з головних проблем є фрагментарність державної політики, за якої програми працевлаштування, фінансової підтримки, професійного навчання та психологічної допомоги часто існують відокремлено. Це ускладнює формування послідовної траєкторії реінтеграції людини в економічне життя. Крім того, суттєвими проблемами є недостатній рівень розвитку соціального підприємництва, обмеженість стабільних фінансових інструментів його підтримки, а також недостатнє поширення партнерства між державою, громадами, бізнесом і громадським сектором. Окремої уваги потребує проблема стереотипного сприйняття ветеранів на ринку праці та недооцінка потенціалу ВПО як активного людського ресурсу для розвитку територіальних громад. Житлова нестабільність також прямо впливає на можливість працевлаштування: за даними ІОМ, у 2025 році 54 % ВПО проживали в орендованому житлі, а понад 1,3 млн осіб були змушені покривати орендні витрати за рахунок власних заощаджень [9].

За таких умов вирішення окресленої проблеми вбачається у формуванні комплексної моделі, в якій соціальна економіка буде інтегрована в систему державної політики зайнятості

та повоєнного відновлення. Насамперед доцільно визнати її одним із ключових інструментів реалізації соціальної функції держави у сфері зайнятості. Це означає, що державна політика має бути зорієнтована не лише на підтримку окремих категорій населення, а й на створення інституційних умов для розвитку соціальних підприємств, ветеранського підприємництва, кооперативних ініціатив, програм підтриманого працевлаштування та місцевих центрів професійної адаптації.

Практична реалізація запропонованого підходу потребує системного впровадження ідей соціальної економіки на кількох рівнях: державному, місцевому, а також на рівні взаємодії бізнесу, громадянського суспільства і самих цільових груп. На державному рівні доцільним є вдосконалення нормативно-правової бази, яка б чітко визначала місце соціальної економіки в системі повоєнного відновлення України. Йдеться про розвиток правових засад соціального підприємництва, запровадження ефективних механізмів підтримки ветеранського підприємництва, створення стабільних фінансових інструментів для започаткування та масштабування соціально орієнтованих бізнес-ініціатив. Важливо, щоб державна політика була спрямована не лише на короткострокове стимулювання зайнятості, а й на формування довгострокових моделей економічної самореалізації ветеранів і ВПО. У цьому сенсі показовими є державні програми останніх років: у 2025 році понад 3 тис. роботодавців отримали компенсації за працевлаштування 5,5 тис. ВПО, а в межах програми «Власна справа» було надано 1600 ветеранських грантів і понад 10 тис. мікрогрантів для малого бізнесу [5; 6].

Важливим напрямом є інтеграція соціальної економіки у державну політику зайнятості. Це передбачає розширення програм професійної адаптації, перекваліфікації, підвищення кваліфікації та підтриманого працевлаштування з урахуванням потреб осіб, які зазнали впливу війни. На рівні територіальних громад особливу роль можуть відігравати локальні ініціативи, орієнтовані на поєднання економічної активності з вирішенням конкретних соціальних проблем. Доцільним є створення місцевих центрів професійної адаптації та працевлаштування, які б поєднували функції консультування, професійного навчання, психологічної підтримки, супроводу при пошуку роботи та сприяння започаткуванню власної справи. Прикладом такої моделі є відкритий у Миколаєві Veterans' Employment and Education Office, що надає ветеранам і їхнім родинам послуги із зайнятості, перекваліфікації, психологічного та юридичного супроводу [8]. Перспективним є і секторальний підхід, коли нові можливості зайнятості створюються у сферах, де ветеранський досвід може бути особливо корисним. Так, у 2026 році на Харківщині за підтримки UNDP було організовано підготовку 40 фахівців з гуманітарного розмінування, які після завершення навчання отримали 12-місячне офіційне працевлаштування [10].

На рівні бізнесу та громадянського суспільства доцільним є розширення практик партнерства, спрямованих на формування інклюзивного ринку праці. Бізнес у сучасних умовах має розглядатися не лише як роботодавець, а і як важливий учасник процесу соціальної реінтеграції. Саме тому важливо стимулювати роботодавців до працевлаштування ветеранів і ВПО, запроваджувати програми наставництва, адаптації нових працівників, облаштування доступного робочого середовища, урахування потреб осіб із фізичними чи психологічними травмами. Громадські організації, у свою чергу, можуть здійснювати підготовку, консультування, менторський супровід і розробку навчальних програм.

Отже, в умовах воєнної та післявоєнної економіки соціальна держава повинна виконувати не лише традиційну функцію соціального захисту, а й активно сприяти інтеграції громадян у систему продуктивної зайнятості. Працевлаштування ветеранів і внутрішньо переміщених осіб у цьому контексті є не лише засобом подолання соціальної вразливості, а й передумовою успішного економічного відновлення України. Соціальна економіка, поєднуючи принципи солідарності, суспільної відповідальності та економічної активності, здатна забезпечити нову якість реалізації функцій соціальної держави, особливо у сфері реінтеграції осіб, які найбільше постраждали від війни.

Таким чином, соціальна економіка є одним із найбільш перспективних інструментів включення ветеранів і ВПО у процес повоєнного відновлення України. Її потенціал полягає в тому, що вона сприяє не лише створенню робочих місць, а й формуванню умов для професійної адаптації, самореалізації, соціальної включеності та зміцнення громад. Упровадження відповідних підходів вимагає цілісної державної політики, розвитку місцевих ініціатив, підтримки соціального й ветеранського підприємництва, а також розширення партнерства між державою, бізнесом і громадянським суспільством. Саме за таких умов можливий перехід від моделі пасивної допомоги до моделі активної соціально-економічної інтеграції, що відповідає сучасним потребам соціальної держави та стратегічним завданням повоєнного розвитку України.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії зайнятості населення України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2026–2028 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.01.2026 № 92-р // База даних «Законодавство України»
2. Про ветеранське підприємництво : Закон України від 31.07.2025 № 4563-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України
3. OECD Economic Surveys: Ukraine 2025. Paris : OECD Publishing, 2025.
4. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released // The World Bank. 23.02.2026
5. Ministry of Economy: Over 3,000 entrepreneurs receive compensation for employing 5,500 IDPs since start of 2025 // Cabinet of Ministers of Ukraine. 09.05.2025
6. «Власна справа» у 2025 році: понад 10 тис. мікрогрантів на створення та розвиток бізнесу та 1600 ветеранських грантів // Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. 07.01.2026.
7. Businesses, civil society, and government unite to advance inclusive employment in Ukraine // United Nations Development Programme in Ukraine. 23.05.2025.
8. New Veterans' Employment and Education Office opens in Mykolaiv with support from UNDP and Germany // United Nations Development Programme in Ukraine. 26.11.2025.
9. Over a Million of Displaced Ukrainians Forced to Exhaust Their Savings to Cover Rent // United Nations in Ukraine. 12.11.2025.
10. Veterans join humanitarian demining efforts in Kharkiv Oblast // United Nations in Ukraine. 21.01.2026.